

ЕКВІВАЛЕНТНІСТЬ У СУЧАСНОМУ АНГЛО-УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ

Дробаха О. В.
Академія адвокатури України

Стаття присвячена еквівалентності в сучасному англо-українському перекладі. Розглянуто поняття перекладу та його типологію, еквівалентність та її рівні, важливість та актуальність цього питання в перекладознавстві.

Ключові слова: переклад, еквівалентність, рівні еквівалентності

The article deals with the equivalence in the modern English-Ukrainian translation. The concept of translation and its typology, equivalence and its levels, importance and topicality of the question in translation studies are under review.

Key words: translation, equivalence, levels of equivalence.

Як відомо, переклад є однією з найважливіших форм міжкультурної комунікації та одне з найдавніших занять людини. Розбіжність мов спонукала людей до цієї нелегкої, але такої необхідної праці, яка слугує цілям спілкування й обміну духовними цінностями між народами [3, с. 5].

Питанням перекладу в свій час займалися різні вітчизняні та зарубіжні автори, такі, як: І. В. Корунець, А. Д. Швейцер, В. Н. Комісаров, В. В. Коптілов, Л. К. Латишев, В. Лоуренс [16], Дж. Кетфорд [15], Ю. Найда [17] та ін.

Переклад має два термінологічні значення: перше з них визначає розумову діяльність, процес передачі змісту, вираженого однією мовою, засобами іншої мови; друге називає результат цього процесу – текст усний або письмовий [3, с. 5].

На думку Л. С. Бархударова, “переклад” – процес перетворення мовленнєвого утворення однією мовою в мовленнєве утворення іншою мовою за умов збереження незмінного плану змісту, тобто значення [1, с. 11].

На думку В. Н. Комісарова, “переклад” – це перетворення одиниць і структур вихідної мови (ВМ) на одиниці та структури мови перекладу (МП) [6, с. 32].

За словами А. Д. Швейцера, за допомогою перекладу здійснюється опосередковане спілкування людей, які належать до різних культурних товариств, де культурним посередником є перекладач. У зв'язку із цим багатьма вченими визнається той факт, що переклад означає не тільки перехід від однієї мови до іншої, але й від однієї культури до іншої. Виступаючи посередником між двома мовами, переклад неодмінно стикається з таким явищем, як культура, адже мова – це передусім феномен культури. Як уважає дослідник, переклад – це унікальна сфера мовленнєвої діяльності, де мають значення не тільки різні мови, але й різні культури, а часом і різні цивілізації [14, с. 4].

Системний аналіз перекладацької практики і понятійної сфери сучасного перекладознавства дозволяє побудувати єдину типологію перекладів, що узагальнює різні сторони підготовки, виконання, презентації і функціонування перекладу.

А. Паршин пропонує такі типи перекладів:

- 1) за співвідношенням типів мови перекладу і мови оригіналу;
- 2) за характером суб'єкта перекладацької діяльності;
- 3) за типом перекладацької сегментації;
- 4) за формою презентації тексту перекладу і тексту оригіналу;
- 5) за характером відповідності тексту перекладу тексту оригіналу;
- 6) за жанрово-стилістичними особливостями і жанровою приналежністю тексту перекладу;
- 7) за повнотою і типом передачі смислового змісту оригіналу;

- 8) за основними функціями;
- 9) за первинністю тексту оригіналу;
- 10) за типом адекватності [12, с. 13].

У теорії і практиці перекладу оперують такими схожими поняттями, як еквівалентність, адекватність і тотожність.

Метою цієї статті є дослідження поняття еквівалентності та її рівнів.

Актуальність дослідження полягає в тому, що поняття еквівалентності є однією з найважливіших особливостей перекладу, що потребує максимального дослідження і вивчення.

Об'єктом дослідження є еквівалентність. **Предмет** – теорія рівнів еквівалентності.

На думку М. К. Гарбовського, термін “перекладацька еквівалентність” увів до перекладознавства Р. Якобсон у статті “О лингвистических аспектах перевода” [4, с. 264].

Розглянемо визначення поняття еквівалентності різними вітчизняними авторами.

На думку В. С. Виноградова, під еквівалентністю слід розуміти збереження рівності змістової, смислової, семантичної, стилістичної і функціонально-комунікативної інформації, що міститься в оригіналі і перекладі [2, с. 18].

На думку Л. К. Латишева, спільність змісту (смилова близькість) текстів оригіналу і перекладу визначає еквівалентність перекладу [10, с. 47].

С. Г. Тер-Мінасова стверджує, що повна еквівалентність може існувати іноді лише на рівні реального світу. Знання про тотожні явища та предмети в кожній мові є іншими, оскільки вони ґрунтуються на різних уявленнях людей інших національностей. Такі слова мають різні стилістичні та соціокультурні значення [13, с. 63].

З погляду групи дослідників, повністю або частково еквівалентні одиниці і потенційно рівноцінні вислови об'єктивно існують у мові оригіналу і мові перекладу, проте їх правильна оцінка, відбір і використання залежать від знань, умінь і творчих здібностей перекладача, від його вміння враховувати і зіставляти всю сукупність мовних і екстралінгвістичних чинників. У процесі перекладу перекладач розв'язує складну задачу знаходження і правильного використання необхідних елементів системи еквівалентних одиниць, на основі якої створюються комунікативно рівноцінні вислови у двох мовах і яка не дана безпосередньо, а виявляється лише в ході теоретичного дослідження при зіставленні текстів оригіналів з їх перекладами [11, с. 47].

Як уважає В. В. Коптілов, відмінності в системах мови оригіналу та мови перекладу, а також в особливостях створення текстів кожною із цих мов певним чином можуть обмежувати можливість повного збереження в перекладі змісту оригіналу. Тому перекладацька еквівалентність може ґрунтуватися на збереженні (і відповідно – втраті) різних елементів змісту, що містяться в оригіналі. Залежно від того, яка частина змісту передається в перекладі для забезпечення його еквівалентності, розрізняються різні рівні (типи) еквівалентності. На будь-якому із цих рівнів переклад може забезпечувати міжмовну комунікацію [8, с. 38].

Варто наголосити, що еквівалентність змісту оригіналу та перекладу є підґрунтям їх комунікативної рівноцінності, наявність якої робить певний текст перекладом. Норма еквівалентності перекладу постійно змінюється. Як зазначає В. Н. Комісаров, ця норма вказує на необхідність більшої загальності змісту оригіналу і перекладу. Проте така загальність може існувати лише в межах, що є сумісними з іншими нормативними аспектами, які забезпечують адекватність перекладу [7, с. 229].

В. Н. Комісаров пропонує п'ять рівнів еквівалентності.

Еквівалентність перекладу першого типу полягає у збереженні тільки тієї частини змісту оригіналу, яка становить мету комунікації: (1) англ. *Maybe there is some chemistry between us that doesn't mix.* – укр. *Буває, що люди не сходяться характерами;* (2) англ. *That's a pretty thing to say.* – укр. *Посоримився б!* [7, с. 52].

Як ми бачимо, в першому прикладі (1) ціль комунікації полягає в передачі переносного значення, яке і становить головну частину змісту висловлення. В другому прикладі (2) ціль комунікації – у вираженні емоцій мовця, обуреного попереднім висловленням співрозмовника.

Для цього типу характерні:

- 1) незіставність лексичного складу і синтаксичної організації;
- 2) неможливість пов'язати лексику і структуру оригіналу та перекладу зв'язками семантичного перефразування або синтаксичної трансформації;
- 3) відсутність реальних або прямих логічних зв'язків між повідомленнями в оригіналі і перекладі, що дозволили б стверджувати, що в обох випадках повідомляється про одне й те саме;
- 4) найменша спільність змісту оригіналу і перекладу порівняно з усіма іншими перекладами, що визнаються еквівалентними [7, с. 53].

Другий тип еквівалентності, на думку В. Н. Комісарова, представлений перекладами, смислова близькість яких до оригіналу також не ґрунтується на спільності значень використаних мовних засобів. Відмінність між ідентифікацією ситуації і способом її опису відображає своєрідність відносин між мовою, мисленням і описуваною реальністю. В змісті висловлень присутні не самі ситуації та їх ознаки, а лише їх розумові образи, що передаються у вигляді певних відомостей або інформації, тобто у вигляді повідомлення. Характер відображення обраних ознак і внутрішня організація інформації про них утворюють логічну структуру повідомлення [7, с. 57].

Різні способи побудови повідомлення вказаного типу об'єднуються тотожністю описуваної ситуації. Спільність їх змісту цілком ґрунтується на екстралінгвістичному досвіді комунікантів. У самих же описах немає або майже немає загальних семантичних ознак, які б виправдовували прирівнювання їх змісту: англ. *You see one bear; you have seen them all* – укр. *Всі ведмеді схожі один на одного* [7, с. 57].

Для цього типу характерні:

- 1) відсутність паралелізму лексичного складу синтаксичної структури;
- 2) неможливість пов'язати лексику і структуру оригіналу та перекладу зв'язками синтаксичної трансформації;
- 3) збереження в перекладі цілі комунікації та ідентифікації тієї самої ситуації, що й в оригіналі;
- 4) збереження в перекладі загальних понять, за допомогою яких здійснюється опис ситуації в оригіналі, тобто збереження тієї самої частини змісту вихідного тексту [7, с. 58].

Третій тип еквівалентності може бути проілюстрований такими прикладами: (1) англ. *London saw a cold winter last year.* – укр. *Минулого року зима в Лондоні була холодною*; (2) англ. *That will not be good for you.* – укр. *Це може погано для вас закінчитися* [7, с. 61].

Цей тип характеризується такими особливостями:

- 1) відсутністю паралелізму лексичного складу синтаксичної структури;
- 2) неможливістю пов'язати лексику і структуру оригіналу та перекладу зв'язками синтаксичної трансформації;
- 3) збереженням у перекладі цілі комунікації та ідентифікації тієї ж самої ситуації, що й в оригіналі;
- 4) збереженням у перекладі загальних понять, за допомогою яких здійснюється опис ситуації в оригіналі [7, с. 61].

У четвертому типі еквівалентності, поряд з трьома компонентами змісту, які зберігаються в третьому типі, в перекладі відтворюється і значна частина значень синтаксичних структур оригіналу. Структурна організація оригіналу представляє певну інформацію, що входить до складу загального змісту тексту перекладу [7, с. 70].

Четвертий тип еквівалентності характеризується такими особливостями:

- 1) значним, хоч і неповним паралелізмом лексичного складу – для більшості слів оригіналу можна знайти відповідні слова в перекладі, близькі за змістом;

2) використанням у перекладі синтаксичних структур, аналогічних структурам оригіналу;
3) збереженням у перекладі всіх трьох частин змісту оригіналу, що характеризують попередній тип еквівалентності: цілі комунікації, вказівки на ситуацію і способи її опису [7, с. 72].

Як уважає В. Н. Комісаров, у п'ятому типі еквівалентності досягається максимальний ступінь близькості змісту оригіналу і перекладу, що може існувати між текстами різних мов. (1) англ. *I saw him at the theatre.* – укр. *Я бачив його в театрі*; (2) англ. *The house was sold for 10 thousand dollars.* – укр. *Будинок був проданий за 10 тисяч доларів.*

Еквівалентність п'ятого типу передбачає збереження в перекладі стилістичної характеристики оригіналу. У будь-якій мові значна кількість слів є стилістично нейтральною, тобто вживається в різних стилях мови.

Нейтральна стилістична характеристика також розцінюється як компонент конотативного значення, на підставі якого слово виявляється доречним або недоречним у відповідних висловах. Тут можна знайти пари слів, у яких збігається наочно-логічне значення, але відрізняється стилістична характеристика: *to end – to terminate; to begin – to commence; to go (to a place) – to repair (to a place); bloody – sanguinary; final – ultimate; wife – spouse; husband – consort* [7, с. 83].

П'ятий тип еквівалентності характеризується такими особливостями:

- 1) високим ступенем паралелізму в структурній організації тексту;
- 2) максимальною співвіднесеністю лексичного складу;
- 3) збереженням у перекладі всіх основних частин змісту оригіналу [7, с. 79].

Таким чином, на думку В. Н. Комісарова, еквівалентність перекладу полягає в максимальній ідентичності всіх рівнів змісту текстів оригіналу і перекладу, одиниці яких можуть бути еквівалентні один одному на всіх п'яти рівнях або тільки на деяких з них.

Отже, як можна побачити, питання еквівалентності перекладу є досить актуальним у сучасному перекладознавстві, але водночас дискусійним та проблематичним. Досягнення еквівалентності є дуже важливим завданням для кожного перекладача, який повинен володіти загальними поняттями теорії перекладу.

Дослідивши праці відомих авторів, можна зробити висновок, що еквівалентність була й залишається головною умовою та ознакою існування перекладу.

Література

1. Бархударов Л. С. Язык и перевод / Леонид Степанович Бархударов. – М. : Международные отношения, 1975. – 240 с.
2. Виноградов В. С. Введение в переводоведение (общие и лексические вопросы) / Венедикт Степанович Виноградов. – М. : Издательство института общего среднего образования РАО, 2001. – 224 с.
3. Виноградов В. С. Перевод: общие и лексические проблемы / Венедикт Степанович Виноградов. – М. : КДУ, 2006. – 240 с.
4. Гарбовский Н. К. Теория перевода / Николай Константинович Гарбовский. – М. : Изд-во Московского университета, 2004. – 544 с.
5. Комиссаров В. Н. Практикум по переводу с английского языка на русский / В.Н. Комиссаров, А. Л. Коралова. – М. : Высшая школа, 1990. – 127 с.
6. Комиссаров В. Н. Слово о переводе / Вилен Наумович Комиссаров. – М. : Международные отношения, 1973. – 215 с.
7. Комиссаров В. Н. Теория перевода (лингвистические аспекты) / Вилен Наумович Комиссаров. – М. : Высшая школа, 1990. – 253 с.
8. Коптілов В. В. Першотвір і переклад / Віктор Вікторович Коптілов. – К. : Дніпро, 1972. – 216 с.
9. Корунець І. В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад) / Ілько Вакулович Корунець. – Вінниця : Нова Книга, 2000. – 448 с.

10. Латышев Л. К. Курс перевода. Эквивалентность перевода и способы её достижения / Лев Константинович Латышев. – М. : Международные отношения, 1981. – 300 с.
11. Основы перевода / [Г.Э. Мирам та ін.]. – К. : Ника-Центр, 2002. – 248 с.
12. Паршин А. Теория и практика перевода / Андрей Паршин. – М., 2000. – 287 с.
13. Тер-Минасова С. Г. Язык и межкультурная коммуникация / Светлана Григорьевна Тер-Минасова. – М. : Слово / Slovo, 2000. – 624 с.
14. Швейцер А. Д. Теория перевода: статус, проблемы, аспекты / Александр Давыдович Швейцер. – М. : Наука, 1988. – 214 с.
15. Catford J.C. A linguistic theory of translation: an essay in applied linguistics / John Cunnison Catford. – London : Oxford University Press, 1965 – 103 p.
16. Nida E. A. The Theory and Practice of Translation / Eugene Albert Nida, Charles Russell Taber. – Leiden : E. J. Brill, 1982. – 218 p.
17. Venuti L. The Translator's Invisibility: A History of Translation 2nd Edition / Lawrence Venuti. – London and New York : Routledge, 1995. – 365 p.